

կի հետ փոքր առ փոքր զօրանալով՝ կանէ նրան առաքինի կամ մոլի:

Աշխարհի վերայ այնքան պատիւ ունին մոլեքը, որքան աւագն խիճը՝ հազուադիւտ ակի մօտ. սորա համար մոլիններն են անթիւ՝ բայց առաքինիքը սակաւաթիւ. կորովամիտ Վիողինէսը արեւի լուսոյ առաջը լապտերը ձեռքը բռնած մարդկանց մեծ բազմութեան մէջ մարդ կը խնդրէր, և զարմանալու չէ. որովհետեւ ահա՛ իմաստուն վաճառականները ևս հայրենի աշխարհքից ծովէ ծով ընկած՝ հազուադիւտ ակեր կը գնեն և թանկագին մարդարիտներ: Աթէ մարդուն հազուադիւտ կանէ առաքինութիւնը, և դիւրագին՝ մոլութիւնը, ուրեմն պարտական են ծնողքը աշխատիլ զարդարել իրենց զաւակը առաքինութեամբ, քանի որ մանուկ են. ըստ որում առաքինութիւնն է գեղեցիկ զարդ մանուկների, ինչպէս ասացին իմաստունները:

Առ բնական է, որ մի և նոյն գերդաստանի մէջ հայրը աւելի կ'սիրէ որդւոյն, իսկ մայրը աղջկան. և սրան շատ կը յարմարի այս վաղեմի և իմաստուն խօսքը. «Նման զնմանն սիրէ», սորա համար սիրոյ և բնութեան օրէնք կան, որ տղայքը դաստիարակուին հօրից, իսկ աղջկունք՝ մօրից, որով սնուցեալները իրենց դաստիարակներին նմանելով, տղայքը լինին քաջ և սրբտոտ, բարոյական և ուսեալ, իսկ դստերքը՝ պարկեշտ և պատկառոտ, նոյնպէս սուսեալ և բարեկերթ: Չէ հարկ ուրախանալ ծրնողաց՝ որ ունեցան զաւակ. այլ երբ որ նա ի զարգանալ հասակին եղաւ առաքինի, համեստ, շնորհունակ և հմուտ այլևայլ գիտութեանց կամ արհեստից: Ըստ իմաստնոյ առական «Արդի իմաստուն ու-

րախ առնէ զհայր. որդի անմիտ արամութիւն է մօր,, :

Մանուկը Սարգիսի Ժամանակեանց

“Հայր և ընկէ՛ս դքս, ընդէ՛ր և զերկերդ խափանէ,, : Ա-է-դ:

Աշխարհիս տեսարանումը մարդս ի՞նչ կարող է նկատել, եթէ ո՛չ խառն ի խուռն մարդկանց բազմութիւն, որոնք անդադար կ'ջանան դէպ ի յառաջ դէպ ի յառաջ: Բայց անյայտ թեւակոխութիւն, որոնք որ շատերը իսկութեամբ չգիտեն թէ՛ ո՞ր պիտի յառաջն և ո՞ր է նրանց դէմ դրած ասպարիզի ծայր,

Մէկը աշխարհի ծովեր և ցամաքները չափելով լցնումէ իւր գանձատուն աշխարհիս թանգագին նիւթերը, և իրաւապէս կարծումէ բազմացուցանելով իր ոսկւոյ արծաթոյ պատուական ականքի մթերները՝ կարող է կշտացնել իւր անյագ մաշող սիրտը: Մէկը՝ իր կարծուած գեղեցկութեան յապուշ կրթելով զմայլումէ իբրեւ ճանախարհիկ համարելով մարդկային ընկերութեան մէջ՝ զանազան սնտի յոյսերով լցուած՝ կ'ջանայ իր ունայնամիտ սիրտը համոզել և օր քան զօր շքեղացուցանել իր եղձանելի պատկերը ի հիացումն . . . : Ոմանք իրանց անընկճելի քաջութեան ասպատան լինելով զհետ կպնդեն անկարելի և անհասանելի աշխարհը իրանց սեպհականել՝ փառաց և պերճութեան ջորին նստելով՝ որպէս զե աղաղակէ զինի նոցա անմիտ բազմութիւն, Ովսանն/ները՝ համբոյր հանդերձ ծնրադրութեամբ:

Եւ յո՛ կարշաւեն անարգել. բայց ո՛չ մէկը իր նպատակին հասու ելնել չէ ձեռն-

հաս. միայն կհամարեն իրանց անյադ ցանկութիւն լցուցանող: Ահա դէպ ի յառաջ դէպ ի յառաջ, կյառաջեն՝ ո՛չ ընկերութեան և հասարակութեան շահն ևս մասնաւորապէս գոնէ մատակարարելով՝ այլ անձնական. միայն այժմ պէտք է մէկ Վիոգինէս որ որոնէ այս խուռն բաղմութեան մէջ իւր ցանկութեան ծայր հասնողին: Այո՛ կան շատ Վիոգինէսները, բայց դու արի՛ աշխարհս չափելով՝ որ գտնես Վիոգինէսի լապտերը՝ այն հրաշալի լապտերը, այն ցորեկւան լուսատու լապտերը. ո՛ր գիտէ Ովկիանոսներումն է թաղուած՝ թէ երկրիս խորերումը, գուցէ թէ նոյն իսկ Վիոգինէսի գերեզմանումը:

Իայց հիմայ հարկաւոր է նոր Վիոգինէսներին նոր լապտերներ կազմել որպէս զի արեգական փայլուն ճառագայթների առաջին լոյս տայ, որով գտնուի իր անյադ ցանկութեան ծայր հասնողը: Ինչպէս այն ստուերախիտ սաղարթանման ծառը՝ որի ծայրը երկինք բարձրացած կրնէ:

Իայց ամենացաւալի և զարհուրելի ժամըն այն է, որ սարսափելի ձայնը պիտի հասնէ ետեից «Շատ և ընկեա՛ զգա, ընդէ՛ր և զերկիրդ խափանէ, , : Եւ յիրաւի, կըսուի՞ այն մխիթարական ձայն ևս, որ մէկը առաջ ընկնելով միջնորդէ, ինչպէս այգեպան ասելով «Տէ՛ր թող այս ամա ևս, շուրջ զգովաւ բրեցից և արկից զաղբ, թերևս արասցէ պտուղ, ապա թէ ևս յամէ՛ կտրեա՛ , , : Իայց ե՛րբ, զառամեալ հասակի՞ն, այն զառամեալ սաղարթներին տարածամ կենաց զիպիցէ տալ պտուղ: Պուցէ՛ թէ շատ ևս պատահի, դարձեալ կարօտում ենք Վիոգինէսի ցորեկուան լուսատու լապտերին, որով գտնենք այնպիսի

զառամեալ ծառը, որ իւր տարածամ հասակին ցոյց տայ իւր վերայ զմայլեցուցիչ պտուղները:

Իայց միթէ՛ այնքան մարդիկ որ այնքան հազարաւոր տաղանտները գործ են դրած և հասցրեր արդիւնքների ծայր մինչև երկինք, չեն պտուղ, որին ամեն մարդ կարող է տեսնել և զարմանալ, ի՞նչ են, Վիոգինեայ ստուեի՞ք, այո՛ ստուերի պըտուղները, ինչպէս այն բարձրահասակ ծառ՝ որ ունելով իւր գագաթին տերևով ծածկած պտուղներ ամուր կոթերով, բայց կինայէ ցած ձգել ի վայելումն: Ուրեմն ի՞նչ կերպով և ո՞ր զօրութիւնով և կամ ո՞ր հնարքով պիտի ձեռնհաս լինի կոյր, կաղ, ծեր, մանուկ, հիւանդ, իր կարօտութիւն լցնել, գուցէ թէ միայն հատընտիր հզօրները ու թռչունները պիտի կարողանան յափշտակել, և այնպիսւոյն ևս է ասում պտղատու ծառ, այնպիսւոյն ևս կրկնուի նոյն ձայն «Շատ և ընկեա՛ զգա, ընդէ՛ր և զերկիրդ խափանէ, , : Կտրեա՛, զե՛նչ, ի շինութիւն ապարանից թէ հոյակապ շքեղատես պալատից, և կամ թէ ապաստանարան կաղերին՝ կոյրերին, և կամ պանդոկ օտարականներին: Ա՛չ, ո՛չ, այրելոյ համար: Այն ծառը որ իւր բարձրութիւնով սաղարթախիտ տերևներով շատ մարդկանց տեսութիւնները կափշեցնէր իւր մեծութեամբ, հիմայ չքացաւ փոշի դարձաւ՝ նման այն տերևալից թզենւոյն՝ որի տարածամ մահը զարմացոյց: «Տէ՛ր, թզենին՝ զոր անիծեր՝ ցամաքեցաւ, , : Ահա՛ այսպէս կլինի ամենի վախճան՝ որ իր ժամանակին իր կարողութեան համեմատ կրինայէ տալ պտուղ. ահա՛ արդարութիւն, ահա՛ անաչառ դատ և այգեպանի պատաս-

խանն. «Աացի և մնացի զի բերիցէ խաղող, և երեր զփուշ, որ է կրկին կուրութիւն. մարդկան գործ ահա աստղաբաշխի գործ, որ երկինք չափելով աստղեր կհամարէր, մոլորակաց դիրք կքննէր, բայց ոտերի տակ չկարողացաւ դիտել վհի մէջն ընկաւ. դուցէ թէ և ինչ ևս պատահէ աստղաբաշխի աղախնս ոյն տուած հարուած: Բայց ո՛չ ինչ. այնպիսին իւր ճշմարտութեան անջնջելի արձան կանգնեցնումէ աշխարհի միջումը. թո՛ղ աղախին նահատակուի ճրշմարտութեան համար, իսկ անունը կմնայ անմահ: «Ախանձ ունի իրաւունք վեր առնել մարդը աշխարհի երեսից, բայց ո՛չ անունը ու գործը: Անեղաւ որ վրեժխնդրութիւն հազաւորները լափեր է և լափելով չի պիտի կարողանայ հասնել իր վախճանին:

«Մտէ՛ք ընդ նեղ դուռն և անձուկ ճանապարհ՝ որ տանի ի կեանս, և սակաւք են որք մտանեն ի նա,»: Միթէ՞ մեր ճանապարհ նեղ չէ և այս աշխարհի դուռ որ տանի դէպ ի կեանք, որ այսքան անտանելի աշխատութեամբ, ընդ ծով և ընդ ցամաք ճանապարհորդելով անհամար վշտեր, ցաւեր տեսնում ենք, նեղութիւնով ու հազար և մէկ տեսակ փորձութիւններով կրդբաղենք աշխարհիս դժուարանց ճանապարհներով, զիշեր և ցորեկ փքնութիւն, անհանգստութիւնք, մտածութիւնք, հոգք և ազգի ազգի ցաւեր, որոնք պատահում են մարդկանցին, դեռ ևս նեղ և անձուկ ճանապարհներ չեն: Արդարեւ աշխարհիս դուռն նեղ է, բայց մեք կհամարենք ընդարձակ, որով մեք կամենում ենք մեր սրբոյն անյագ ցանկութիւն լցնել, ունայնամիտ փառքերը աւելացնել, և այս նեղ

դռնով մտնելը է մեր անձնական շահուն համար և ո՛չ ընկերութեան, և կամ ազգին, որոնք կվերաբերին Աստուծոյ պատուիրանաց, և ասում է «Սակաւք են որք մտանեն,»: Աւ յիրաւի շատ քիչ կան որոնք կճանաչեն իրանց սրբազան պարտաւորութիւնը, թէ ծնուած են ճանաչելով զԱստուած և ճշմարտութեամբ պաշտել զնա, և յետ Աստուծոյ սիրել զեղբայր, զընկեր, ազգ, հասարակաց շահը իրան համարել, և իրա շահը հասարակութեան, և այն ժամանակ այս աշխարհիս վերայ մեր քաջածնեղութիւնները կհամարուին նեղ դուռ, այնպիսի նեղութիւնները որոնք վերաբերին Աստուծոյ պատուիրանաց: Իհարկէ ումեմն շատ ումեմն սակաւ, իւրաքանչիւր կարողութեան չափ ամեն մէկը կպարտաւորի օգնել ընկերին: Աստուած ո՛չ այնչափ շատ մատակարարած նուէրքին կնայի, որչափ բարեյօժար սրտի բղնածնեւրին, ինչպէս այրի կնոջ լումայն: Բայց ի՞նչ անկնք որ այսպիսի մարդիկ շատ և շատ քիչ են, և կարելի է ասել թէ հազուադիւրս, ինչպէս որ շատ անգամ լսեր ենք և տեսնում ենք, որ եթէ համարակութեան կամ ազգութեան և կամ մէկ ընկերութեան մի գործ առաջարկուի՝ որն որ կվերաբերի յօգուտ հասարակութեան, երբոր կհրաւիրեն մէկ պարոնի տեսուչ կամ անդամ, և կամ այլ ինչ միջոցով ձեռնամուխ լինել հասարակութեան գործին, որ իբրեւ ազգեցութիւն ունեցող ժողովրդեան վրայ և կամ գործ առաջ տանող, նա իսկոյն իւր դժկամակութիւն կըյայտնէ հրաժարելով և զենքը միանգամայն անպարտ կհամարէ հասարակութեան շահուն ձեռնամուխ լինել: Ասումէ այն պա-

րոն, իմ գործ չէ, ես հաղիւ թէ իմ գործ ունիմ, ես ասեմ չեմ որ անցաւ դուքսս դնեմ աւետարանի տակ, իմ օգուտս ի՞նչ է, և ի՞նչ պիտի շահուիմ. ես առանց էն էլ հաղար ու մէկ գործ ունիմ, չեմ կարող, հրաւիրէ՛ք պարտաւարդկանց. ստուէք ուրիշներին, ուրիշներ շատ կան: Աթէ հառարակութիւնը պատասխանէ թէ արգարեւ կան ուրիշները, բայց չեն կարող ձեր գործ կատարել. որ դուք հմուտ էք այս գործին, ք, որ դուք բաւական ազդեցութիւն ունեք ժողովրդեան վրայ, ձեր ասած չի կրկնում, 4. գործ ձեր ձեռքով շուտով առաջ կգնայ քան թէ ուրիշներին, 7. որ եթէ դուք հրաժարւիք՝ շատերը ևս ձեզ նման կանեն և դուք կլինիք ո՛չ թէ բարի օրինակ՝ այլ չար: Վարձեալ նա իւր անձնական շահուն և անձին հեշտութեան համոված մինչև անգամ բարկանումէ ասելով՝ միթէ ես պարտաւոր եմ հասարակութեան ծառայելոյ: Հասարակութեան գործ կատարել չընդունեց. հիմայ ուրիշ անգամ պատահի որ մէկ ուրիշ պարոնը գայ նոյն պարոնի մօտ, և խնդրէ որ նա էլ նուիրատուութեամբ մասնակից լինի ընկերութեան գանձանակին, որ գործ պիտի դրուի որ և իցէ աղքատ ժողովրդեան օգտին. (հիմայ ինչ պիտի պատասխանէ) հա, հա, գիշեր և ցորեկ նեղութիւն քաշելով օտարութեան մէջ, ջրի և ցամաքի վրայ պտտելով, ահա աչքերնիս առած աշխատենք բերենք տանք ձեզ, էս ի՞նչ է, ո՞ր մէկին պատասխան տանք, թագաւորի խաղնէն էլնի կրպործնի. մէկը գալիս է թէ Արամեան ընկերութեան փող տո՛ւր, մէկը գալիս Մեսրովբեան Վպրոցին փող տո՛ւր, միւսը գալիս

է՛ աղքատ ընտանիքին փող տո՛ւր, մէկը՝ հիւանդանոցի համար տո՛ւր, ասեա թէ ես փող գտած լինիմ կամ գողացած, որ ամեն մէկը առանձին գալիս են, տո՛ւր տո՛ւր: Գնա՛՛ դնա՛՛ ակբար որ ճանապարհով էկած էս՝ էլի էն ճանապարհով դնա՛՛, թէ չէ՛՛ անպատիւ կ'լինիս. դնա՛՛ Աստուած աղաչէ որ փող գտնեմ, էն ժամանակ ձեզ բաժին կտամ:

Ահա՛ սիրելի ընթերցողք՝ այսպիսիները շատ կան թէ քիչ, թէ երբէք չկան, և հաւաստի եմ որ կպատասխանէք թէ՛ շատեր կան: Ահա՛՛ Վարեկացւոյ բան՝ «Ծառս ամբարձուղէշ տերեւալից ունայն ի պողոյ զոր տէրն գօսացոյց», : Ահա՛՛ անկարծիք այգոյ տէր կգայ իւր այգւոյ տեսութեան, այգւոյ պտուղներ հաւաքելոյ, բայց ե՞րբ՝ ո՞ր ժամանակ, առաւօտեա՞ն՝ թէ ցորեկուան՝ թէ գիշերուան՝ անյայտ է. էս միայն զիտեմք որ անշուշտ պիտի լսենք այն այգւոյ տէրի զարհուրելի ձայն: «Հատ և ընկեա՛՛ զգա, ընդէ՞ր և զերկիրդ խափանէ: Աւա՛՛ղ, այն սոսկալի ժամուն, որ ո՛չ մէկ այգեպան էլ չէ միջնորդելոյ այնպէս անօգուտ ծառի մասին, և այնուհետև պիտի վառարանաց նիւթ բազմապատկէ:

Մարդոյս աշխարհի վերայ ունեցած պրտուղները ի՞նչ են, ո՞չ ապաքէն ընկերսիրութիւն, որ ամեն օրէնքները ընկերսիրութեամբ կլրանան: Աստուածապաշտ կամ աստուածասէր մարդը կարո՞ղ է ընկեր չըսիրել, և իւր կարողութիւն հասածին չափ խնամք չտանել չպահպանել: Աթէ ունի ճշմարիտ աստուածսիրութիւն՝ ունի և ընկերսիրութիւն, չունի ընկերսիրութիւն՝ ամենեւին աստուածսիրութիւն ևս չունի. եթէ մերժենք ընկերսիրութիւնը՝ ուրեմն

կմերժենք աստուածասիրութիւն, եթէ
կընդունենք մէկը՝ ուրեմն կընդունենք միւ-
սը, ինչպէս Առաքեալն ասումէ. «Եթէ
ընկերիդ որ տեսնումես չես սիրում, Աստ-
ուած, որին չես տեսնում՝ ի՞նչպէս կարող

ես սիրել, . . . ահա գործով կ'այտնուի մար-
դոյս աստուածապաշտութիւն և ոչ լոկ
խօսքով :

Պաղատար Մինասէան Քրիշեանց
է. ք. Նոր Պայտէք:

Մ Ա Ս Ի Ս :

Մինչ ցերբ Մասիս, Հայոց մեծաց նուիրական և սուրբ լեռ
Պիտի տեսնեմ՝ սպիտակափառ քո զագաթը ամպամած,
Եւ ստորոտիդ շուրջը եղած հին քաղաքներն ու գիւղեր
Հատ դարերէ ի վեր այդպէս հողով փոշւով ծածկուած.
Եւ մինչև ցերբ պիտի մնան քո որդիքը հարազատ
Խոր տիրութեան մէջ ընկղմած անգործունեայ, անտարբեր
Միթէ դեռ ևս յոյս մի ունի՞ն որ քաջ Քերթողն Արտաւազդ՝
Անդունդներէդ ելնէ փշրել մեր ամրապինդ շղթաներ . . .
Միթէ կրնամք յուսալ կրկին Ամասիա մի տեսնել
Որ անունը քեզ պարգեւեց «Մասիս ազատ», կոչելով.
Նորա նման կեղեցիկ արդեօք աշխարհաչէնք, չքնաղ լեռ,
Որ ձեռք զարնեն կառուցանել նոր քաղաքներ քո չորս քով :
Միթէ կրնամք յուսալ, որ նոր Վռամհապուհ մի ծնանի,
Որ խրախուսէ մեր հոգևոր ու աշխարհական գրիչները.
Թէ մեր ազգին ասկէց վերջը ճակատագիրն այն կ'լինի,
Որ յուսակտուր, անվարձ, անփոյթ անցընէ իւր օրերը.
Եւ համազգի եղբարց շատը օտար տեղեր թափառիկ,
Ստրկութեան ծանր լուծը միթէ յաւէտ պիտի զգան.
Զկայ արդեօք յոյս մի, Մասիս, որ զքեզ և զմեր աշխարհիկ
Այն մարդկութեան խանձարուրը դարձեալ եղբարք մեր տեսնան,
Տեսնան զքեզ ազատապա՛նծ և վանքերը զարդարուած՝
Հայաստանի զիւղն ու քաղաք նոր նոր դպրոցք հաստատուած.
Եւ ես, Մասիս, ունենամ յոյս, որ մարմինըս 'ւ ոսկորներ՝
Հայաստանի մէջ կամփոփուին, ուր կարօտով եմ զիմեր:
Մասիս, Մասիս, տարաշխարհիկ պանդուխտ մի եմ՝ զգայուն,
Որ տապանիդ սիրոյն զիմած կանցընեմ՝ հոս կեանքս պանդուխտ.
Եւ կսպասեմ՝ օր մի նաեւ բոլոր ազգը Հայկազուն՝
Տեսնեմ քովդ՝ յետոյ ձեռնիմ. այս է սրտիս միակ ուխտ:

Ս. Մարտիկեան: